

CEMES 24

Χριστιανές γυναίκες στην αγία τράπεζα

ΜΕΛΕΤΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΑΒΙΩΣΗ
ΤΟΥ ΘΕΣΜΟΥ ΤΩΝ ΔΙΑΚΟΝΙΣΣΩΝ

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ

ΣΠΥΡΙΔΟΥΛΑ ΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΥ-ΚΥΠΡΙΟΥ

ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗ ΔΡΟΣΙΑ

ΑΝΤΩΝΙΑ ΚΥΡΙΑΤΖΗ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΑΡΜΟΣ

Χριστιανές Γυναίκες στην Αγία Τράπεζα

CEMES 24

ΧΡΙΣΤΙΑΝΕΣ ΓΥΝΑΙΚΕΣ ΣΤΗΝ ΑΓΙΑ ΤΡΑΠΕΖΑ

Μελέτες για την αναβίωση του θεσμού των
διακονισσών

επιμέλεια

Σπυριδούλα Αθανασοπούλου-Κυπρίου
Αικατερίνη Δροσιά
Αντωνία Κυριατζή

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΑΡΜΟΣ

Αφιερώνεται

στον

ομότιμο καθηγητή Πέτρο Βασιλειάδη

Περιεχόμενα

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ	11
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	12
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 «Η ΕΝ ΧΡΙΣΤΩ ΔΙΑΚΟΝΙΑ»: ΜΙΑ ΝΕΑ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΤΟΥ ΡΟΛΟΥ ΤΩΝ ΔΙΑΚΟΝΩΝ <i>π. Ιωάννης Χρυσανγής</i>	25
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 Ο ΘΕΣΜΟΣ ΤΩΝ ΔΙΑΚΟΝΙΣΣΩΝ ΠΑΡΕΛΘΟΝ-ΠΑΡΟΝ ΜΕΛΛΟΝ <i>Πέτρος Βασιλειάδης</i>	34
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 Η ΧΕΙΡΟΤΟΝΙΑ ΤΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ ΩΣ ΠΟΙΜΑΝΤΙΚΟ ΖΗΤΗΜΑ <i>Paul Ladouceur</i>	50
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4 ΟΡΘΟΔΟΞΕΣ ΑΠΟΚΡΙΣΕΙΣ ΣΤΗ ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΑ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ ΤΗΣ ΔΙΑΚΟΝΙΑΣ ΤΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ: ΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΩΝ ΗΝΩΜΕΝΩΝ ΠΟΛΙΤΕΙΩΝ <i>Teva Regule</i>	59
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5 Ο ΧΡΙΣΤΟΣ ΚΑΙ ΤΟ ΕΥΑΓΓΕΛΙΟ ΕΝΤΟΣ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΠΛΑΙΣΙΟΥ: ΠΛΑΤΩΝΑΣ, ΧΡΙΣΤΟΣ, ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ ΠΑΥΛΟΣ <i>+Ιωάννα Σαχινίδου</i>	73
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6 ΤΙ ΝΑ ΚΑΝΟΥΜΕ ΜΕ ΤΗΝ ΚΑΤΑΡΑ ΤΗΣ ΕΥΑΣ; <i>Elena Narinskaya</i>	84

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7

ΧΡΙΣΤΙΑΝΕΣ ΓΥΝΑΙΚΕΣ ΣΤΗΝ ΑΓΙΑ ΤΡΑΠΕΖΑ:
ΑΡΧΑΙΕΣ ΜΑΡΤΥΡΙΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ ΘΕΣΜΟΥ
ΤΩΝ ΔΙΑΚΟΝΙΣΣΩΝ

Ally Kateusz 104

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8

ΟΙ ΕΥΑΓΓΕΛΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ ΣΕ ΓΥΝΑΙΚΕΣ:
ΜΙΑ ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΚΗ ΥΠΟΜΝΗΣΗ

Δημήτριος Πασσάκος 129

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 9

ΟΙ ΝΕΕΣ ΘΕΩΡΙΕΣ ΓΙΑ ΤΗ ΜΑΡΙΑ ΜΑΓΔΑΛΗΝΗ

Αικατερίνη Δροσιά 144

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 10

ΕΜΦΥΛΑ ΣΩΜΑΤΑ ΥΠΟ ΤΟ ΠΡΙΣΜΑ ΤΟΥ ΕΣΧΑΤΟΛΟΓΙΚΟΥ
ΣΩΜΑΤΟΣ: Η ΑΝΑΒΙΩΣΗ ΤΟΥ ΘΕΣΜΟΥ ΤΩΝ ΔΙΑΚΟΝΙΣΣΩΝ ΚΑΙ
Η ΙΕΡΟΣΥΝΗ ΤΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ ΩΣ ΧΡΙΣΤΟΜΟΡΦΟΣ ΤΡΟΠΟΣ
ΥΠΕΡΒΑΣΗΣ ΤΟΥ ΣΕΞΙΣΜΟΥ

*Σπυριδούλα Αθανασοπούλου-Κυπρίου και
Διονύσιος Σκλήρης* 153

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 11

ΤΑ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΑ ΚΑΘΗΚΟΝΤΑ ΤΩΝ ΧΕΙΡΟΤΟΝΗΜΕΝΩΝ»
Ή «ΧΕΙΡΟΘΕΤΗΜΕΝΩΝ» ΔΙΑΚΟΝΙΣΣΩΝ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΠΡΩΙΜΗ
ΚΑΙ ΜΕΣΗ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΠΕΡΙΟΔΟ

Σπύρος Π. Παναγόπουλος 178

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 12

ΤΟ ΠΡΟΣΩΠΟ ΤΗΣ ΔΙΑΚΟΝΙΣΣΑΣ ΦΟΙΒΗΣ ΣΤΟ ΕΡΓΟ ΤΩΝ
ΠΑΤΕΡΩΝ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΚΑΙ ΤΩΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΩΝ
ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΝ ΣΤΟΝ ΠΡΩΙΜΟ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟ

Ειρήνη Αρτέμη 202

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 13

Η ΑΓΙΑ ΝΙΝΑ ΚΑΙ Η ΧΕΙΡΟΤΟΝΙΑ ΤΩΝ ΔΙΑΚΟΝΙΣΣΩΝ ΣΤΗ
ΓΕΩΡΓΙΑΝΗ ΠΑΡΑΔΟΣΗ

π. Leonide B. Ebraldze 215

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 14	
ΘΗΛΕΙΣ ΑΓΓΕΛΟΙ: ΑΓΙΕΣ ΓΥΝΑΙΚΕΣ ΔΙΑΚΟΝΙΣΣΕΣ ΠΟΥ ΜΟΝΑΣΑΝ ΣΕ ΑΝΔΡΙΚΑ ΜΟΝΑΣΤΗΡΙΑ	
<i>Παναγιώτης Αντ. Ανδριόπουλος</i>	228
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 15	
Η ΔΙΑΚΟΝΙΑ ΤΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ ΣΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΟΛΟΓΙΑΣ	
<i>Zoya Dashevskaya</i>	239
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 16	
Η ΤΑΞΗ ΤΩΝ ΔΙΑΚΟΝΙΣΣΩΝ ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΤΗ ΣΥΖΗΤΗΣΗ ΤΗΣ ΣΥΝΟΔΟΥ ΤΟΥ 1917-1918	
<i>Alexander Mramornov</i>	262
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 17	
ΓΥΝΑΙΚΕΣ ΔΙΑΚΟΝΟΙ ΣΤΗ ΡΩΜΑΙΟΚΑΘΟΛΙΚΗ ΕΚΚΛΗΣΙΑ	
<i>Phyllis Zagano</i>	271
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 18	
Η ΓΥΝΑΙΚΕΙΑ ΔΙΑΚΟΝΙΑ ΣΤΗΝ ΚΟΠΤΙΚΗ ΟΡΘΟΔΟΞΗ ΕΚΚΛΗΣΙΑ	
<i>Christine Chaillot</i>	282
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 19	
ΜΙΑ ΣΧΕΔΟΝ ΞΕΧΑΣΜΕΝΗ ΙΣΤΟΡΙΑ: ΓΥΝΑΙΚΕΣ ΔΙΑΚΟΝΟΙ ΣΤΗΝ ΑΡΜΕΝΙΚΗ ΕΚΚΛΗΣΙΑ	
<i>Knarik O. Meneshian</i>	306
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 20	
Η ΧΕΙΡΟΤΟΝΙΑ ΤΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ ΣΤΗΝ ΑΓΓΛΙΚΑΝΙΚΗ ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΟΡΘΟΔΟΞΗ ΑΝΑΓΝΩΣΗ «DISTINCTIVE DEACONS»: ΜΙΑ ΑΛΛΗ ΜΟΡΦΗ ΔΙΑΚΟΝΙΑΣ	
<i>Σπυριδούλα-Ελένη Μάντζιου</i>	318
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 21	
ΔΙΑΚΟΝΙΣΣΕΣ ΚΑΙ ΓΑΜΟΣ ΤΩΝ ΕΠΙΣΚΟΠΩΝ: ΒΙΟΙ ΠΑΡΑΛΛΗΛΟΙ ΣΤΗΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑ	
<i>π. Ηλίας Π. Τσιβίκης</i>	329

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 22	
Ο ΘΕΣΜΟΣ ΤΩΝ ΔΙΑΚΟΝΙΣΣΩΝ ΥΠΟ ΤΟ ΠΡΙΣΜΑ ΤΗΣ	
ΣΥΓΧΡΟΝΗΣ ΙΕΡΑΠΟΣΤΟΛΗΣ ΤΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ	
<i>Εύη Βουλγαράκη-Πισίνα</i>	351
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 23	
Η ΣΧΟΛΗ ΔΙΑΚΟΝΙΣΣΩΝ ΚΑΙ ΟΙ ΑΝΤΙΔΡΑΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΙΚΗ	
ΕΚΚΛΗΣΙΑ	
<i>Βασιλική Σταθοκώστα</i>	381
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 24	
Ο ΑΓΙΟΣ ΝΕΚΤΑΡΙΟΣ ΚΑΙ ΟΙ ΔΙΑΚΟΝΙΣΣΕΣ	
<i>Ευανθία Αδαμτζίλογλου</i>	396
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 25	
Ο ΑΓΙΟΣ ΑΜΦΙΛΟΧΙΟΣ ΤΗΣ ΠΑΤΜΟΥ ΚΑΙ Η	
ΓΥΝΑΙΚΑΣΤΗ ΖΩΗ ΚΑΙ ΤΗ ΜΑΡΤΥΡΙΑ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ	
<i>Νίκος Τσιρέβελος</i>	409
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	423
ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ	457
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ	
Μηνύματα Προκαθημένων Ορθόδοξων Εκκλησιών	
.....	469

Ευχαριστίες

Θερμές ευχαριστίες οφείλονται σε όσους και όσες συνέβαλαν στην ολοκλήρωση του ανά χείρας τόμου. Ιδιαίτερα ευχαριστούμε τη Μαρία Σερέτη, τη Μαρία Σιδηροπούλου, την Αγγελίνα Μητσάκη, τον Σπύρο Παναγόπουλο και βεβαίως τον Πέτρο Βασιλειάδη, οι οποίοι μετέφρασαν από τα αγγλικά συγκεκριμένα κεφάλαια του τόμου. Ευχαριστίες οφείλουμε και στις εκδόσεις Αρμός που επιμελήθηκαν την έκδοση του βιβλίου. Ο τόμος αφιερώνεται στον ομότιμο καθηγητή κ.Πέτρο Βασιλειάδη που συνεχίζει το έργο του αιμνήστου καθηγητή Ευάγγελου Θεοδώρου σχετικά με τον θεσμό των διακονισμών στη χριστιανική Εκκλησία και την αναβίωσή του.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Κεντρικό θέμα του ανά χείρας τόμου είναι η παρουσία και η διακονία των χριστιανών γυναικών στη ζωή της Εκκλησίας. Βασικοί άξονες των κεφαλαίων που ακολουθούν, είναι πρώτον η αναβίωση του θεσμού των Διακονισσών, δεύτερον η Βιβλική, λειτουργική, Πατερική, αρχαιολογική, κανονική, θεολογική, και ιστορική ανάλυση του θέματος και τέλος η κριτική θεολογική αποτίμηση των πρόσφατων εξελίξεων στην Ορθόδοξη Εκκλησία σχετικά με τον θεσμό των διακονισσών, και όχι μόνο. Σκοπός όλων των κεφαλαίων είναι να μελετηθεί το ζήτημα από πολλές και διαφορετικές πλευρές, προκειμένου οι αναγνώστες και μελετητές του θέματος να αποκομίσουν μια συνολική εικόνα των σχετικών ζητημάτων.

Στη γενικότερη προβληματική του τόμου μάς εισάγει το προσωπικό κείμενο του π. Ιωάννη Χρυσσαυγή όπου ο συγγραφέας υιοθετεί ένα εξομολογητικό ύφος αφήγησης και μοιράζεται τις εμπειρίες του ως διάκονος και υποστηρίζει πως η κατανόησή μας για την ιεροσύνη θα πρέπει να ανατραπεί, ξεκινώντας όχι από την κορυφή προς τα κάτω, αλλά να πηγάζει από τη βασική ή θεμελιώδη έννοια της διακονίας και τις ρίζες της *εκκλησίας*. Με αυτόν τον τρόπο θεωρεί ο συγγραφέας πως οι πιστοί θα εκτιμήσουν αυτό που έχει μεγαλύτερη σημασία στην ιεροσύνη της εκκλησίας. Με άλλα λόγια, η αναβίωση της διακονίας (γυναικών και ανδρών) μπορεί να δημιουργήσει μια αναζωογόνηση των ενοριών, που θα γίνουν περισσότερο παγκόσμιες και λιγότερο απομονωμένες.

Στη συνέχεια, το κείμενο του Πέτρου Βασιλειάδη αποτελεί μια εισαγωγή στο ζήτημα της αναβίωσης του θεσμού των διακονισσών. Αφού πρώτα σχολιάζει ο συγγραφέας την εικόνα της Παναγίας, που ήταν κεντρικό logo ενός διεθνούς συμποσίου για τον θεσμό των διακονισσών που έλαβε χώρα στη Θεσσαλονίκη τον Ιανουάριο του 2020, κωδικοποιεί τα θέματα και τα ερωτήματα που προέκυψαν τα τελευταία χρόνια σχετικά με το ζήτημα

της ιεροσύνης. Ο Βασιλειάδης θεωρεί πως είναι πρωταρχικής σημασίας η κατανόηση του *μυστηριακού* και/ή *θυσιαστικού* χαρακτήρα της Θείας Ευχαριστίας, του κατ' εξοχήν μυστηρίου της Εκκλησίας. Επιπλέον αναφέρει πως, εκτός από την ανθρωπολογική διάσταση για την αντιμετώπιση των γυναικών από την Εκκλησία και την κοινωνία, δύσκολα μπορεί να αγνοηθεί και μια οικολογική προσέγγιση. Η αλληλεξάρτηση –και όχι αντιπαράθεση– ανδρών και γυναικών, στη χριστιανική ανθρωπολογία, υποστηρίζει, πως είναι αναπόσπαστα συνδεδεμένη και με τη χριστιανική οικολογία. Υπάρχει ένα έντονο ενδιαφέρον τόσο στην Ορθόδοξη όσο και πρόσφατα στη Ρωμαιοκαθολική Εκκλησία, για την κοινωνική τους ευθύνη, αναγνωρίζοντας ότι απαιτείται επαρκής θεολογική ανθρωπολογική και κοινωνική / οικολογική δικαιοσύνη. Μέχρι στιγμής, στη Ρ/Καθολική Εκκλησία (και σε όλες τις αρχαίες παραδοσιακές Εκκλησίες) υποβόσκει μια αμφιλεγόμενη σχέση φυσικού νόμου και πατριαρχικής ιδεολογίας. Εάν ο άνδρας και η γυναίκα αλληλοσυμπληρώνουν ο ένας την άλλη, τόσο στην Εκκλησία όσο και στην κοινωνία, αναρωτιέται ο συγγραφέας, πώς μπορεί να δικαιολογηθεί η πατριαρχική ανδροκρατική επικυριαρχία που εξακολουθεί να επικρατεί στην ιεραρχία της Εκκλησίας, δεδομένου ότι ο άνδρας και η γυναίκα είναι ένα πλήρως ομοιογενές «όλον»;

Στο επόμενο άρθρο, ο συγγραφέας, Paul Ladouceur, εξετάζει τη χειροτονία των γυναικών από τη σκοπιά της ιεροσύνης και στην προοπτική της χειροτονίας τους στη διακονία. Αναφέρεται στα θεολογικά και άλλα επιχειρήματα υπέρ της χειροτονίας των γυναικών στο πλαίσιο της ποιμαντικής καθώς και σε απόψεις που έχουν διατυπωθεί υπέρ και κατά της χειροτονίας των γυναικών διακόνων από προσωπικότητες της Ορθοδοξίας.

Στο άρθρο της, η Teva Regule αρχικά αναφέρεται στο γεγονός ότι στην Ορθόδοξη Εκκλησία από τα πρώτα χριστιανικά χρόνια και επί μια χιλιετία υπήρχαν γυναίκες διάκονοι χειροτονημένες στη διάρκεια της Θείας Λειτουργίας, όπως γινόταν με τους άνδρες διακόνους, κατά τη μαρτυρία λειτουργικών κειμένων. Στη συνέχεια, αναπτύσσει τις θετικές και τις αντίθετες θέσεις που εκφράστηκαν στην περιοχή των Ηνωμένων Πολιτειών στο ζήτημα της αναγκαιότητας αναβίωσης της χειροτονίας των γυναικών διακόνων, σχολιάζοντας ορισμένα από τα επιχειρήματα που αναπτύσσονται εκατέρωθεν.

Έπειτα, η αείμηστη Ιωάννα Σαχινίδου παρουσιάζει το ευρύτερο πλαίσιο εντός του οποίου εμφανίζεται ο Χριστός. Η συγγραφέας εξηγεί πως η ανδροκεντρική κοσμοθεωρία έβλεπε τις γυναίκες ως σωματικά κατώτερες από τους άνδρες. Επισημαίνει ότι σήμερα οι γυναίκες στην Ελλάδα είναι ισότιμες με τους άνδρες απέναντι στον νόμο, αλλά σε καμία ελληνική εκκλησία δεν συμμετέχουν ως χειροτονημένες διακόνισσες ή σε τάξεις αρμόδιες για λήψη αποφάσεων. Το χωρίο 3:28 στην *Προς Γαλάτας Επιστολή* που μιλάει για την ισότητα γυναικών και ανδρών εν Χριστώ, δεν έχει εφαρμοστεί πλήρως. Ο Απόστολος ήταν μπροστά από την εποχή του, δίνοντας τη δυνατότητα στις γυναίκες να προφητεύουν ή να προσεύχονται στην Εκκλησία, όπως στην Αθήνα με την Δαμάριδα. Η Σαχινίδου καταλήγει πως οι προφορικοί ή γραπτοί νόμοι των Ελλήνων και οι πατριαρχικές δομές των εβραϊκών και των ρωμαϊκών κοινοτήτων περιόρισαν το έργο του Αποστόλου Παύλου αναφορικά με τις γυναίκες.

Σκοπός της επόμενης μελέτης με τίτλο το ερώτημα «Τι να κάνουμε με την κατάρα της Εύας» είναι καταρχάς η ανάλυση του στίχου 3:16 της *Γένεσης* μέσα στο εβραϊκό της πλαίσιο, ενώ έπεται μια μελέτη των Εβραίων και των Χριστιανών ερμηνευτών. Κύριος σκοπός είναι να αναλύσει η συγγραφέας Elena Narinskaya πώς ορισμένες ανδροκεντρικές ιδεολογικές στάσεις θα μπορούσαν να προέρχονται από ερμηνείες του στίχου 3:16 της *Γένεσης*. Θέτει επίσης το ερώτημα πώς τέτοιου είδους στάσεις έπειτα υποστήριξαν πατριαρχικές δομές και φιλοσοφίες, πέρα από την επίδρασή τους στις εκκλησιολογικές και στις εξηγητικές εκφράσεις των διαφόρων χριστιανικών εκκλησιών, καθώς και σε εβραϊκές πρακτικές και παραδόσεις. Αυτό επιτυγχάνεται με την ανάλυση μιας επιλογής κειμενικών παραδειγμάτων. Η Narinskaya συγκρίνει τα εξηγητικά γραπτά των εκκλησιαστικών πατέρων, ραβινικά εβραϊκά κείμενα και αρχαίες φιλοσοφικές πηγές. Μια τέτοια ανάλυση φέρνει στο φως περαιτέρω σημαντικά ερωτήματα όπως για παράδειγμα τι κάνουμε με την «κατάρα της Εύας». Υπήρξε πράγματι μια «κατάρα» και πώς εξελίχθηκε η έκφρασή της μέσα από αιώνες ερμηνείας; Πώς ενσωματώθηκε στην κουλτούρα των σύγχρονων κοινωνιών, καθώς και στο εκκλησιαστικό πεδίο των σύγχρονων λειτουργικών πρακτικών, για παράδειγμα, στις σύγχρονες Ορθόδοξες Χριστιανικές Εκκλησίες; Η μελέτη εστιάζει στην πραγματικότητα της

κατάρας και στο αν μπορεί ακόμα να θεωρείται ως μια κατάρρα θείας προέλευσης. Η προσεκτική κειμενική ανάλυση της Εβραϊκής εκδοχής υποδηλώνει ότι είναι καλύτερα να τη δούμε ως περιγραφική αντί ως κανονιστική. Με αυτόν τον τρόπο ο στίχος παύει να αποτελεί κατάρρα και γίνεται ένας στοχασμός πάνω στη συγκεκριμένη πραγματικότητα του κόσμου, που επλήγη από την αμαρτία και στον οποίο υπάρχει αδικία, κακομεταχείριση και καταπίεση των ευάλωτων. Αυτό συνεισφέρει στην απελευθέρωση του στίχου από τον χώρο της θείας εντολής και του επιτρέπει να μπει στη σφαίρα της ανθρώπινης ελεύθερης βούλησης, ευθύνης και επιλογής. Ως αποτέλεσμα, δεν υπάρχει πλέον ο επικριτικός Θεός που δίνει εντολή στον Αδάμ να εξουσιάζει την Εύα· αντίθετα, ο Αδάμ και η Εύα οικοδομούν τη σχέση τους με πλήρη συνειδητοποίηση της δυνατότητάς της για συνεργασία και ισότητα. Αυτό προάγει τη σχέση Θεού-ανθρώπου και ανθρώπου-ανθρώπου, στα πλαίσια της οποίας κάθε μέρος της λαμβάνει τη θεία κλήση για συνέργεια.

Το 7^ο κεφάλαιο αφορά σε αρχαίες μαρτυρίες που συνηγορούν για την ανασύσταση του θεσμού των διακονισμών. Στη μελέτη, λοιπόν, αυτή, η ιστορικός, Ally Kateusz, τονίζει πως για την ανασύσταση του θεσμού των διακονισμών σημαντικές είναι οι μαρτυρίες της αρχαίας χριστιανικής τέχνης, που αποδεικνύουν ότι οι γυναίκες διαδραμάτιζαν πολύ μεγαλύτερο ρόλο στην ηγεσία και την λατρεία της Εκκλησίας, από ό,τι πιστεύαμε έως σήμερα. Με αναφορά σε έργα τέχνης που έχουν ανακαλυφθεί και μελετηθεί στο πλαίσιο ευρύτατης έρευνας δημοσιευμένης και σε διεθνή περιοδικά, η ιστορικός υποστηρίζει πως μολονότι οι μαρτυρίες αυτές προέρχονται από τα τρία μεγαλύτερα χριστιανικά κέντρα της πρώτης χιλιετίας, δηλαδή τα Ιεροσόλυμα, τη Ρώμη και τη Νέα Ρώμη/Κωνσταντινούπολη, η πλειονότητα των αρχαιολογικών έργων τέχνης προέρχονται από (ή τουλάχιστον έχουν την αναφορά τους στην) ανατολική (χριστιανική και ιουδαϊκή) λειτουργική και αρχιτεκτονική παράδοση. Δεν είναι επομένως τυχαίο το γεγονός ότι η γυναικεία διακονική ιεροσύνη επιβίωσε στη χριστιανική Ανατολή πολύ περισσότερο από όσο στην Δύση. Και, όπως φαίνεται στη συγκεκριμένη μελέτη, παρ' ότι σταδιακά περιέπεσε σε αχρηστία τη δεύτερη χιλιετία, ποτέ δεν ακυρώθηκε από θεολογική ή κανονική άποψη, επιβιώνοντας σε ορισμένες περιπτώσεις μέχρι και τον 20^ο αιώνα.

Στη συνέχεια, ο Δημήτριος Πασσάκος ασχολείται με τις Ευαγγελικές αναφορές σε γυναίκες. Ο συγγραφέας του 8^{ου} κεφαλαίου θεωρεί πως οι ευαγγελικές αναφορές σε γυναίκες, αν κριθούν υπό το πρίσμα του κοινωνικού περιβάλλοντος το οποίο προϋποθέτουν, παραπέμπουν σε μια στάση αντιδομική και αντισυστημική του πρώιμου χριστιανισμού, χαρακτηριστικά τα οποία τον κατατάσσουν στις αποκαλυπτικές σχέτες της εποχής. Τα χαρακτηριστικά αυτά περνούν σε δεύτερο πλάνο ή υποχωρούν εντελώς όταν η σχέση σταδιακά ενσωματώνεται στο περιβάλλον της και εκκοσμικεύεται. Δεν αποτελεί συνεπώς έκπληξη το γεγονός ότι ο κεντρικός ρόλος που έχουν οι γυναίκες στα πρώτα βήματα της Εκκλησίας, υποχωρεί στη συνέχεια, όταν η Εκκλησία στην πορεία ενσωμάτωσής της στην τότε κοινωνία, αναπαράγει και το πατριαρχικό-εξουσιαστικό μοντέλο που η δεύτερη εκπροσωπεί.

Στη συνέχεια, η Αικατερίνη Δροσιά παρουσιάζει στο άρθρο της το πρόσωπο της Μαρίας Μαγδαληνής και τη συμβολή της, κυρίως ως ευαγγελίστριας του μηνύματος της Αναστάσεως, προβάλλοντας τη σημασία της Αγίας ως μια σημαντική ένδειξη της σπουδαιότητας της γυναικείας παρουσίας εντός της πρώτης χριστιανικής κοινότητας. Τα ελάχιστα βιογραφικά δεδομένα για την «ιστορική Μαγδαληνή» υπήρξαν η αφορμή να συνδεθεί το όνομά της με μια σειρά μυθοπλασιών και η αλήθεια του ιστορικού της προσώπου να παραμείνει γρίφος μέχρι και τις μέρες μας. Στο άρθρο γίνεται αναφορά στα νέα δεδομένα που έρχονται στο φως τα τελευταία χρόνια για την παρουσία των γυναικών στην πρώιμη λειτουργική παράδοση της Εκκλησίας, αλλά και συγκεκριμένα για τη Μαρία Μαγδαληνή, που σκοπό έχουν είτε ως μια προσπάθεια ανασυγκρότησης του προσώπου της, είτε ως αναγνώριση της σπουδαίας προσφοράς της στο χριστιανισμό. Το κείμενο θα εστιάσει στις πρόσφατες θεωρίες σχετικά με τη Μαρία Μαγδαληνή. Το πρώτο μέρος αφορά την ανακάλυψη ενός σπαράγματος παπύρου που επανέφερε στο προσκήνιο το θέμα του ηγετικού ρόλου των γυναικών και τη γενικότερη θέση των γυναικών στο περιβάλλον του Ιησού αλλά και το θέμα της σχέσης της Μαρίας Μαγδαληνής με τον Ιησού. Το δεύτερο μέρος αφορά την αλλαγή της στάσης της ρωμαιοκαθολικής Εκκλησίας σχετικά με τη θέση των γυναικών εντός της Εκκλησίας και την προβολή της Μαρίας Μαγδαληνής στο κήρυγμα των προκαθημένων

της. Η συγγραφέας συνοψίζει πως με βάση τα δεδομένα που έχουμε γι' αυτήν από τα κείμενα της Καινής Διαθήκης και από τα απόκρυφα κείμενα που μας έχουν διασωθεί η περίπτωση της Μαρίας Μαγδαληνής είναι ένα υπόδειγμα πιστής μαθήτριας και αποστόλου και χαρακτηριστικό διαχρονικό πρότυπο γυναικείας διακονίας.

Στο κεφάλαιο με βασικό τίτλο «Εμφυλα σώματα υπό το πρίσμα του εσχατολογικού σώματος», οι συγγραφείς Σπυριδούλα Αθανασοπούλου-Κυπρίου και Διονύσιος Σκλήρης θυμίζουν πως μεταξύ των επιχειρημάτων που στρέφονται εναντίον της χειροτονίας των γυναικών –όπως αναφέρθηκαν στα συμπεράσματα της ορθόδοξης συνδιάσκεψης της Ρόδου (1988)– είναι εκείνο το οποίο στηρίζεται στη θέση που αναφέρει ότι εφόσον ο Θεός Λόγος σαρκώθηκε ως άνδρας, τότε μονάχα οι άνδρες έχουν τη δυνατότητα να Τον εκπροσωπούν. Σύμφωνα με αυτή τη λογική, το βιολογικό φύλο του σαρκωμένου Θεού Λόγου παρουσιάζεται ως κατάσταση οντολογικά παγιωμένη που καθιστά το θηλυκό ανθρώπινο ον, δηλαδή τη γυναίκα άνθρωπο, ακατάλληλη να εκπροσωπήσει τον Χριστό. Η συγκεκριμένη μελέτη εξετάζει, λοιπόν, τις σωτηριολογικές συνέπειες του προαναφερθέντος επιχειρήματος κατά της χειροτονίας των γυναικών και αναπτύσσει μια χριστιανική ανθρωπολογία σε μια χριστο-μυστηριολογική προοπτική επί τη βάση της πατερικής παράδοσης, όπως αυτή εκφράζεται από τον Γρηγόριο Νύσσης και τον Μάξιμο τον Ομολογητή.

Στην επόμενη μελέτη, ο Σπύρος Παναγόπουλος ασχολείται με τα λειτουργικά καθήκοντα των «χειροτονημένων» ή «χειροθετημένων» διακονισσών κατά την πρώιμη και μέση Βυζαντινή περίοδο και θεωρεί πως παρόλο που η χειροτονία των διακονισσών εξαφανίστηκε στη Βυζαντινή Εκκλησία, ορισμένες γυναίκες συνέχισαν να εκπληρώνουν, είτε επίσημα, είτε ανεπίσημα, διάφορα λειτουργικά καθήκοντα στον δημόσιο εκκλησιαστικό βίο. Όλες αυτές οι θρησκευόμενες γυναίκες είχαν ένα κοινό χαρακτηριστικό: αντανακλούσαν την αναγνώριση της Βυζαντινής Εκκλησίας ότι οι διάφορες ανάγκες μιας μικτής κοινότητας απαιτούν την ποιμαντική και λειτουργική συμμετοχή γυναικών και ανδρών. Ως εκ τούτου, στη συνείδηση της Βυζαντινής Εκκλησίας, οι γυναίκες αποτελούσαν αναπόσπαστο μέρος της λειτουργικής πρακτικής. Στην παρούσα εργασία του ο

συγγραφέας με τη βοήθεια των τεκμηρίων της ιστορίας, της φιλολογίας και της τέχνης, στέκεται σε τρεις χαρακτηριστικές περιπτώσεις τριών ομάδων γυναικών: α) ευγενείς γυναίκες που συμμετείχαν ως μεταφορείς λιβανιού σε μία εβδομαδιαία λιτανεία στην Κωνσταντινούπολη, β) ηλικιωμένες γυναίκες που βοηθούσαν στην οργάνωση και στη διατήρηση της τάξης σε μία μοναστηριακή εκκλησία, με σκοπό να παραμένει ανοιχτή στην Κωνσταντινούπολη, γ) την πιθανότητα χειροτονίας μυροφόρων στην Εκκλησία Ιεροσολύμων. Με βάση τα ανωτέρω, ο συγγραφέας επιχειρεί να φωτίσει όσο το δυνατόν καλύτερα τα καθήκοντα και τις υποχρεώσεις των διακονισσών απέναντι τόσο στη θεσμική Εκκλησία όσο και απέναντι στους συνανθρώπους του. Η εργασία κλείνει με τα συμπεράσματα που προκύπτουν από την εν λόγω έρευνα.

Στο 12^ο κεφάλαιο αναλύεται ο τρόπος που παρουσιάζεται η Φοίβη στα γραπτά συγκεκριμένων Πατέρων της Εκκλησίας και εκκλησιαστικών συγγραφέων στον Πρώιμο Χριστιανισμό. Ενδεικτικά αναφέρεται ο ιερός Χρυσόστομος, ο οποίος εξηγεί ότι η Φοίβη ήταν χειροτονημένη διάκονος, όπως υπήρξε και η Ολυμπιάδα. Η συγγραφέας, Ειρήνη Αρτέμη, εικάζει ότι η Φοίβη ήταν συνεργάτης του αποστόλου Παύλου και ασχολούνταν με το να διακονεί, να προσφέρει, δηλαδή, υπηρεσίες με όποιον τρόπο μπορούσε στα μέλη της κοινότητας, όπως αντίστοιχα προσέφεραν στην κοινότητα πολλοί άνδρες και αρκετές χήρες.

Αντίστοιχα, το 13^ο κεφάλαιο ασχολείται με μια άλλη γυναίκα μορφή, την αγία Νίνα και τη χειροτονία των διακονισσών στη Γεωργιανή Παράδοση. Ο π. Leonide B. Ebralidze καταλήγει πως, όπως προκύπτει από τα δεδομένα που έχουμε στη διάθεσή μας, δεν υπάρχει αντίληψη περί ίσης μεταχείρισης κατά τη χειροτονία ανδρών και γυναικών διακόνων. Επιπλέον, υπάρχει η αντίληψη ότι διακρίνεται ένα κενό στην αναγνώριση της μυστηριακής φύσης μιας τέτοιας χειροτονίας. Ωστόσο, δεν θα πρέπει να υποτιμάται η σημασία της ύπαρξης διακονισσών σε μια τόσο αυστηρή κοινωνία όπως η Γεωργιανή. Με αυτόν τον τρόπο, σύμφωνα με τον π. Leonide Ebralidze, συνεχίζεται η παράδοση που ξεκίνησε από την Αγία Νίνα.

Στο επόμενο κεφάλαιο, ο Παναγιώτης Ανδριόπουλος εξετάζει το ακραίο φαινόμενο που απαντάται ως «φυσιολογικό» σε βίους αγίων του 3^{ου} αι., κυρίως όμως κατά τον 5^ο -7^ο αι., όπου γυναίκες

παρθένες, θυγατέρες, σύζυγοι, πριγκίπισσες, αμαρτωλές και αγνές μεταμφιέζονται σε άντρες και διάγουν ασκητικό βίο σε αντρικά μοναστήρια. Η πραγματική ταυτότητα των γυναικών δεν αποκαλύπτεται παρά μόνο μετά το θάνατό τους, όταν πλέον έχουν καθαγιασθεί. Στους βίους των γυναικών αυτών κάθε λογής στερεότυπα καταρρίπτονται. Η ήδη υπάρχουσα οικογένεια, για παράδειγμα, έρχεται σε δεύτερη μοίρα μπροστά στο ποθούμενο της άσκησης. Επιπλέον, η διερεύνηση του βίου των γυναικών αυτών, - όπως π.χ. της Αγίας Ευγενίας, που είναι το αρχαιότερο παράδειγμα της ιδιαίτερης αυτής κατηγορίας των γυναικών, όπου «Ο Ευγένιος» (μετονομασία της Αγίας) αναλαμβάνει ηγούμενος της Μονής-, προσφέρει πολλές συνθετικές και πολυεπίπεδες προσεγγίσεις, καθώς π.χ. στην περίπτωση αυτή έχουμε μια γυναίκα ηγούμενο σε ανδρικό μοναστήρι, χωρίς ιεροσύνη, δεδομένου ότι κάτι τέτοιο δεν προκύπτει από τον σχετικό βίο.

Η επόμενη μελέτη αφορά στη διακονία των γυναικών στο πλαίσιο της εκκλησιολογίας. Η συγγραφέας Zoya Dashevskaya ισχυρίζεται πως τα γνωστά γεγονότα της χειροτονίας των διακονισσών υποδηλώνουν την ανάγκη να θεωρηθούν όλες οι μορφές γυναικείων λειτουργημάτων στην εκκλησία όχι ως ένας ειδικός χώρος στον οποίο οι γυναίκες μπορούν να εκφραστούν στην Εκκλησία, αλλά ως εκπλήρωση της κλήσης που είναι η ίδια για όλους τους χριστιανούς που έχουν ευλογηθεί με τη χάρη του Αγίου Πνεύματος στο μυστήριο του Βαπτίσματος. Ωστόσο, η συγγραφέας θεωρεί πως η δυνατότητα πραγματοποίησης αυτών των λειτουργημάτων με την πληρότητα και την ποιότητά τους δεν διασφαλίζεται από τον ζήλο και την εργατικότητα των αδελφών εν Χριστώ, αλλά καθορίζεται από το εκκλησιολογικό πλαίσιο στο οποίο οι γυναίκες παρέχουν την διακονία τους. Με βάση τους διάφορους τύπους εκκλησιολογίας που η Dashevskaya διακρίνει, δηλαδή την κληρικοκεντρική, την ενοριακή και την ευχαριστιακή ή κοινοτική και αδελφική, μπορεί κάποιος να προσδιορίσει το σύνολο των ευκαιριών που επιτρέπουν στις γυναίκες να ασκούν διάφορες μορφές της δραστηριότητάς τους. Το παράδειγμα της Ορθόδοξης Αδελφότητας της Μεταμόρφωσης επιτρέπει να εξεταστούν οι διάφορες ευκαιρίες που ανοίγει η κοινοτική και αδελφική εκκλησιολογία για την εκκλησιαστική διακονία των γυναικών στους τομείς μεταξύ άλλων της

ιεραποστολής, του ευαγγελισμού, της κατήχησης και της εκκλησιαστικής διοίκησης.

Στο επόμενο άρθρο, ο Alexander Mramornov αναφέρεται στις συζητήσεις της Τοπικής Συνόδου της Ορθόδοξης Ρωσικής Εκκλησίας του 1917-18 σχετικά με τη διακονία των γυναικών. Η διακονία των γυναικών, που ήταν ιδιαίτερα σημαντική στον πρώιμο χριστιανισμό, παραμερίστηκε εξαιτίας των κοινωνικών και πολιτικών αλλαγών και διακρίσεων που κυριάρχησαν ιδιαίτερα κατά το μεσαίωνα κ.έ. Στη σύνοδο του 1917 συζητήθηκαν τα δικαιώματα των γυναικών στη βάση της διδασκαλίας του Ευαγγελίου, η συμμετοχή των γυναικών στα διοικητικά όργανα της Εκκλησίας και το θέμα της αναβίωσης της γυναικείας διακονίας.

Στη συνέχεια ακολουθούν μελέτες που αφορούν άλλες εκκλησίες. Αρχικά, η Phyllis Zagano στο άρθρο της εξετάζει τις συζητήσεις για την αποκατάσταση των γυναικών στην τάξη των διακόνων στη Ρ/καθολική Εκκλησία μετά την Β΄ Βατικανή Σύνοδο, από την ακαδημαϊκή συζήτηση ανάμεσα στους Roger Gryson και Aimé-Georges Martimort, δια μέσου της εργασίας της Διεθνούς Θεολογικής Επιτροπής κατά τη διάρκεια του τελευταίου τετάρτου του 20^{ου} αι. μέχρι τον 21^ο αι. και του αιτήματος για γυναίκες διακόνους από Συνόδους και από τη Διεθνή Ένωση των Ανωτέρων Γενικών Προϊσταμένων γυναικείων ιερατικών και ταγμάτων, που οδήγησαν στη σύσταση το 2016 της Ποντιφικής Επιτροπής για τη Μελέτη της Διακονίας των Γυναικών και κλείνει με σχόλια σχετικά με πρόσφατες εκδηλώσεις.

Η Christine Chaillot στη μελέτη της εξετάζει τη γυναικεία διακονία στην Κοπτική Εκκλησία. Οι διακόνισσες, που αναφέρονται στην Καινή Διαθήκη και στην πρώιμη Εκκλησία, στην εποχή μας προσφέρουν έργο σε ορισμένες Εκκλησίες «τοπικά και με ad hoc τρόπο», σημειώνει. Η γυναικεία διακονία έχει οργανωθεί στην Αίγυπτο και στο εξωτερικό από την Κοπτική Ορθόδοξη Εκκλησία. Η ιστορία και οργάνωση της διακονίας των γυναικών αναπτύσσεται στο συγκεκριμένο άρθρο.

Η μελέτη του 19ου κεφαλαίου αποτελεί μια σύντομη εξιστόρηση περί των γυναικών διακονισσών στην Αρμενική Αποστολική Εκκλησία, επίσης γνωστή απλά ως Αρμενική Εκκλησία. Η Knarik O. Meneshian περιγράφει τον ρόλο των διακονισσών γυναικών στην Εκκλησία και τις κοινότητες που υπηρέτησαν κατά

τους αιώνες. Η διακονία είναι μια από τις σημαντικότερες τάξεις στην Αρμενική Εκκλησία. Οι γυναίκες διακόνισσες έχουν υπηρετήσει στο Ιερό μαζί με τους άνδρες ομολόγους τους. Όπως αναφέρεται στη συγκεκριμένη μελέτη, η ιστορία των γυναικών διακονισσών στην Αρμενική Εκκλησία μπορεί να χωριστεί σε δύο περιόδους: τη μεσαιωνική και τη σύγχρονη, αν και υπάρχουν αναφορές σε αυτές που ξεκινούν από τον 4ο αιώνα.

Στη συνέχεια, η Σπυριδούλα-Ελένη Μάντζιου παρουσιάζει τη μορφή της διακονίας των «Διακεκριμένων Διακόνων» στην Εκκλησία της Αγγλίας, η οποία είναι μία όχι τόσο γνωστή μορφή διακονίας ακόμη και για τους ίδιους τους Αγγλικανούς. Πρόκειται για άνδρες και γυναίκες που έχουν αφοσιωθεί στο να διακονούν εφ' όρου ζωής την Εκκλησία ως διάκονοι χωρίς να γίνονται ιερείς. Έχουν την πεποίθηση ότι έχουν το ιδιαίτερο προνόμιο να έχουν ιδιαίτερη κλίση στο διακόνημά τους και πως ακολουθούν τα χνάρια των διακόνων της αρχαίας Εκκλησίας. Στο κείμενο τονίζονται οι αρμοδιότητές τους, οι οποίες είναι στενά συνδεδεμένες με την κοινότητα και στο να προσπαθούν να αντιληφθούν τις ανάγκες του ποιμνίου και να βοηθούν αυτούς που έχουν ανάγκη. Ιδιαίτερα φροντίζουν τους ανθρώπους που υποφέρουν από φτώχεια, που νιώθουν αδικημένοι και προσπαθούν να επανενταχθούν στην κοινωνία. Η συγγραφέας επισημαίνει πως στην Ορθόδοξη Εκκλησία το βασικό επιχείρημα εναντίον της αναβίωσης του αρχαίου θεσμού των διακονισσών είναι ότι θα ανοίξει τον δρόμο για τη χειροτονία των γυναικών ως ιερέων, που θεωρείται μη συμβατό με την Ορθόδοξη Παράδοση. Ωστόσο, η συγγραφέας θεωρεί πως η αναβίωση του θεσμού των διακονισσών θα έδινε την απαραίτητη στήριξη στη διακονία και θα αναδείκνυε την σημασία της.

Στη συνέχεια, στη μελέτη του με θέμα τις διακόνισσες και τον γάμο των επισκόπων, ο πρωτοπρεσβύτερος Ηλίας Τσιβίκης προσπαθεί να δει, με θεολογικά κριτήρια, κατά πόσο η Εκκλησία σήμερα έχει απομακρυνθεί, όσον αφορά στους θεσμούς των διακόνων γυναικών και του γάμου των επισκόπων, από την ευαγγελική και πατερική διδασκαλία. Ιδιαίτερα ο συγγραφέας διερευνά τις δυνατότητες που υπάρχουν για μια άμεση επιστροφή στις κανονιστικές εντολές του αποστόλου Παύλου και των εκκλησιαστικών Πατέρων της πρώτης Εκκλησίας.

Η συγγραφέας του επόμενου άρθρου, Εύη Βουλγαράκη-Πισίνα, εξετάζει τον θεσμό των Διακονισσών από τη σκοπιά της ιεραποστολής και της Ορθόδοξης Εκκλησίας ανά τον κόσμο, με ιδιαίτερη έμφαση στην Αφρική όπου το παλαιό Πατριαρχείο Αλεξανδρείας λαμβάνοντας υπόψη του τις ιδιαίτερες ανάγκες των τοπικών κοινωνιών, ανέλαβε μια σημαντική πρωτοβουλία. Η συγγραφέας, λαμβάνοντας υπόψη την κοινή μέριμνα των φορέων της ιεραποστολής και των τοπικών εκκλησιών για μαρτυρία και διακονία, που αναδεικνύεται στην υψηλή αφοσίωση των αφρικανικών μητροπόλεων σε έργα αναπτυξιακά, που δεν οδηγούν σε κάποιου άλλου είδους νεοαποικιακή εξάρτηση, τονίζει τη σημασία της στήριξης των γυναικών, αλλά και των εκκλησιών από τις γυναίκες. Αναπτύσσει τη θέση ότι μια περισσότερο φεμινιστική προσέγγιση της θεολογίας αποκαθιστά τη χριστιανική ανθρωπολογία σε συνθήκες πολύ ιδιαίτερων ανισοτήτων, όπου οι γυναίκες πλήττονται ιδιαίτερα. Αναδεικνύει τον πολλαπλό κοινωνικό, ηθικό και πνευματικό αντίκτυπο που μπορεί να έχει η επανίδρυση του θεσμού των Διακονισσών στην Εκκλησία και τη ζωή της κοινότητας. Εξάλλου, τόσο στην περίπτωση Αφρικής όσο και του δυτικού κόσμου, θεωρούμε ότι το ιδιότυπο *apartheid* σε βάρος των γυναικών στο περιβάλλον της Εκκλησίας, αντίκειται απολύτως στον τρόπο που οι νέες ιδίως γυναίκες αντιλαμβάνονται την αποστολή τους και τον ρόλο τους στη ζωή, και είναι σημαντική παράμετρος αποχώρησης ή αδιαφορίας τους για την εκκλησιαστική ζωή, με αποτέλεσμα να δυσχεραίνεται και να αμελείται η σωτηριώδης αποστολή της Εκκλησίας και η απήχησή της στη σύγχρονη κοινωνία.

Η επόμενη μελέτη της Βασιλικής Σταθοκώστα είναι αφιερωμένη στην ίδρυση της Σχολής Διακονισσών της Εκκλησίας της Ελλάδος, στα οράματα και τους στόχους των εμπνευστών της, τις δυσκολίες, τα εμπόδια και την εξέλιξη της Σχολής. Η πραγμάτευση του θέματος γίνεται με τη χρήση πηγαίου αρχειακού υλικού και βιβλιογραφίας. Η συγγραφέας τονίζει πως η Σχολή Κοινωνικής Προνοίας-Διακονισσών λειτούργησε και μπορεί με βεβαιότητα να υποστηριχθεί ότι αποτελεί ένα δείγμα της πνευματικής αναγέννησης που συντελούνταν στη μεταπολεμική Ελλάδα. Επίσης, μπορεί να καταγραφεί στην Ιστορία –και σε αυτό συμβάλλει αυτή η μελέτη– ως μια γενναία προσπάθεια της Εκκλησίας της Ελλάδας, να συμπεριλάβει στα στελέχη της το

γυναικείο δυναμικό και να προχωρήσει αξιοποιώντας όλα τα μέλη της, απαλλαγμένη από κοινωνικές προκαταλήψεις και στερεότυπα ξένα προς τη διδασκαλία του ευαγγελίου.

Η επόμενη εργασία είναι αφιερωμένη στον Άγιο Νεκτάριο. Η Ευανθία Αδαμτζιλογλου (αδελφή Θεολογία) μέσα από το άρθρο της μας παρουσιάζει το πρόσωπο του Αγίου Νεκταρίου, ως ιεροκήρυκα και Επίσκοπο Πενταπόλεως στην Αλεξάνδρεια και αργότερα ως Διευθυντή στη Ριζάρειο Σχολή Αθηνών, ο οποίος διακρίθηκε και ως Λόγιος Ιεράρχης με ευρύτητα σκέψης. Αυτό φαίνεται στο πλούσιο συγγραφικό του έργο, στην αλληλογραφία που είχε με τους μοναχούς της Grottaferrata στη Ρώμη αλλά και με το Οικουμενικό Πατριαρχείο για το θέμα της Ένωσης των Εκκλησιών. Στο άρθρο τονίζεται η αναβίωση του θεσμού των διακονιστών σύμφωνα με τη μακραίωνη παράδοση της Ανατολικής Ορθοδόξου Εκκλησίας. Όταν ο Άγιος Νεκτάριος ιδρύει στην Αίγινα τη Γυναικεία Μονή της Αγίας Τριάδας υπάρχουν μαρτυρίες ότι οι διακόνισσες της Μονής έφεραν Οράριο σταυρωτά και συνόδευαν τον ιεράρχη στη Μικρή και τη Μεγάλη Είσοδο της Θείας Λειτουργίας. Γίνεται επιπλέον λόγος για το γεγονός όταν ο αρχιεπίσκοπος Αθηνών Θεόκλητος ζήτησε εξηγήσεις από τον Άγιο για διαδόσεις ότι οι γυναίκες της Μονής φορούν άμφια, όπου ο Άγιος Νεκτάριος σε απαντητική του επιστολή αναφέρει ότι οι διακόνισσες φέρουν το οράριο και τα επιμανίκια κατά την τάξη των Υποδιακόνων και περιγράφει τα καθήκοντά τους. Για τη συγγραφέα έχουν ενδιαφέρον οι παραδόσεις που αναφέρουν τον τρόπο που ο Ιεράρχης επέλεγε τις διακόνισσες. Μετά τον θάνατο του Αγίου Νεκταρίου ο Αρχιεπίσκοπος Αθηνών Χρυσόστομος Παπαδόπουλος συνέχισε τον θεσμό των διακονιστών εκτιμώντας ιδιαίτερα το έργο του προκατόχου του στη Ριζάρειο Σχολή.

Ο τόμος κλείνει με την εργασία του Νίκου Τσιρέβελου, η οποία

αναδεικνύει τη σπουδαιότητα της διακονικής προσφοράς των γυναικών –και ειδικά των μοναζουσών– στη ζωή της Ορθόδοξης Εκκλησίας. Η μελέτη εστιάζει στο έργο του αγίου Αμφιλοχίου της Πάτμου, ο οποίος έδρασε ιεραποστολικά στην Ελλάδα. Συνεργάτιδες στο σπουδαίο πνευματικό του έργο υπήρξαν πολλές γυναίκες, οι οποίες συνέβαλλαν στη μαρτυρία της εν Χριστώ ζωής σε διάφορους κοινωνικούς τομείς. Συγχρόνως ο άγιος

υπήρξε ιδρυτής διάφορων μοναστηριών και οραματιζόταν έναν ξεχωριστό ρόλο για τους μοναχούς και τις μοναχές στην ιεραποστολική διακονία στην οικουμένη. Σε αυτό το πλαίσιο η εργασία αποκαλύπτει ένα άγνωστο γεγονός. Το γεγονός αυτό αναφέρεται στη σχέση του αγίου Αμφιλοχίου της Πάτμου με τον τότε Μητροπολίτη Εδέσσης και μετέπειτα Θεσσαλονίκης Παντελεήμονα (Παπαγεωργίου) και αναδεικνύει το ενδιαφέρον τους για τη χειροθεσία των διακονισσών.

6 Μαρτίου 2022

Κυριακή της Τυρινής

Δρ Σπυριδούλα Αθανασοπούλου-Κυπρίου

Δρ Αικατερίνη Δροσιά

Επικ. Καθ. Αντωνία Κυριατζί